

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1068>

II. KYROS DÖNEMİ BATI ANADOLU'DA PERS HÂKİMİYETİ: SAVAŞ, DİRENİŞ, KAÇIŞ VE TESLİMİYET

Kevser TAŞDÖNER*

Öz

Media Krallığı'nı ortadan kaldıran II. Kyros, yaklaşık üç yüz yıl ayakta kalacak bir imparatorluk kurdu. Bu imparatorluğun sınırları içinde Lydia Krallığı ile Batı Anadolu'daki Yunan kentleri ve yerli halklar da vardı. Bu makalenin amacı II. Kyros'un Lydia Krallığı'nı ortadan kaldırışını ve sonrasındaki Batı Anadolu'daki Pers denetimini Pers egemenlik politikasına ve bu politikaya karşı tepkilere odaklı analiz yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: *Persler, Lidyalılar, II. Kyros, Batı Anadolu.*

Persain Hegemony in Western Anatolia in Period of Cyrus II: War, Resistance, Escape and Submission

Abstract

Persian King Cyrus II, having been eliminated Median Kingdom, founded an empire which will remain standing about three hundred year. In his empire there were Lydian kingdom and Greek cities and other indigenous people in Asia Minor. The aim of paper is to analyze overthrowing Lydian Kingdom by Cyrus and then Persian governance in Western Anatolia as focus to Persian political hegemony and reactions against hegemony.

Key Words: *Persians, Lydians, Cyrus II, Western Anatolia.*

Pers Kralı II. Kyros, Media kralı Astyages'i yendiğinde Halys Nehri'nin (Kızılırmak) doğusunda kalan bugünkü Anadolu topraklarının önemli bir kesimine savaş hukukunun gereği olarak zaten sahip oldu. Bu durumun çağın diğer üç büyük monarşisinden birisi olan Lydia Krallığı ile Media fatihi II.

---

* Yrd. Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi Tarih Bölümü.

Kyros'u karşı karşıya getirmeyeceği olasılığını neredeyse ortadan kaldırıyordu. Zira bugünkü Anadolu topraklarının Trakya ve Teke yarımadası (Likya) hariç neredeyse batı yarısına egemen durumuna gelmiş bulunan¹ Lydia Kralı Kroisos, II. Kyros tarafından mağlup edilerek krallığı (Media) ortadan kaldırılan Astyages'in kayın biraderiydi². Başka bir ifadeyle II. Kyros'un savaş hukuku gereğince sahip olduğu Media Krallığı'nın toprakları üzerinde Lydia Kralı Kroisos'un da hanedan akrabalığı dolayısıyla meşruiyet zemini bulunan bir varislik iddiası vardı³. Çağın diğer iki monarşisinin, yani Babil ve Mısır'ın kralları da Lydia Kralı Kroisos'un müttefikiydiler. Batı Anadolu'nun Miletos dışındaki Yunan kentleri olası savaşa Kroisos'un müttefiki olarak dâhil olacaklardı⁴. Tüm bunlar, Kroisos'un Media fatihi II. Kyros ile savaşı göze alacak bir sefer kararını alıp almayacağına düşünebilmesi için yeterli nedenleriydi. Fakat Kroisos, kararını kesinleştirmek için geleceği bildiğine inandığı tanrı Apollon'un Yunanistan'daki Delphoi Tapınağı'nın kâhininin tavsiyesine uymayı uygun bir seçenek olarak benimsedi. Farklı zamanlarda arka arkaya iki kez Delphoia'ya göndermiş olduğu elçileri aracılığıyla tanrı Apollon'un rahibesi Pythia'ya sorduğu sorulara aldığı yanıtlardan⁵ cesaret alan Lydia kralı Kroisos, kendisine bağımlı olan Ege Denizi'nin doğusundaki Yunan kentleri dışında herhangi bir müttefik devletin askeri desteğini almadan Pers Kralı II. Kyros'un ortadan kaldırdığı Media Krallığı'nın İÖ 585 yılından beri sınırları içinde bulunan Kappadokia'ya saldırmak üzere harekete geçerek⁶, eski adı Halys olan bugünkü Kızılırmak'ı aştı ve bugünkü Kerkenes'de (ya da Boğazköy) lokalize edilen Pteria'da ordugâhını kurdu. O zaman Yunanların Suriyelilerin ülkesi dediği Kappadokia'nın (Persce: Katpatuka) bu bölgesinin başkenti de dâhil çevre köy ve kasabalarına saldırdı. Başkentini halkını köleleştirip, masum Suriyelileri göçe zorlamaya başladı⁷. II. Kyros, Kroisos'un Kappadokia'ya

---

¹ Herodotos, I.28 vd.

² Herodotos, I. 73 vd. Eğer Herodotos'un II. Kyros'un annesi Mandane ile ilgili olarak anlattığı hikaye doğruysa, Lydia kralı Kroisos, II. Kyros'un dayısıydı. Fakat Astyages ile II. Kyros'un akrabalığını doğrulayacak hiçbir yakınoğu kaynağı yoktur. Dahası İÖ 4. Yüzyılda yaşamış olan Kteas'ın bu akrabalığın söz konusu olmadığını söyler. Dolayısıyla Kroisos ile II. Kyros arasında bir akrabalık olup olmadığı belirsizliğini korumaktadır. Bk. Brosius 2006, 8 vd.

³ Herodotos, I.75.

⁴ Herodotos, I.77, 141.

⁵ Herodotos, I. 53 vd.

⁶ Herodotos, I.71.

⁷ Herodotos, I.76.

II. Kyros Dönemi Batı Anadolu'da Pers Hâkimiyeti: Savaş, Direniş, Kaçış ve Teslimiyet

saldırısını kendisini “Parsa Kralı” ilan ederek geldiği Media Krallığı'nın yıkılmış başkenti Ekbatana'dayken öğrendi⁸ ve bu saldırıları savaş nedeni sayarak İÖ 547 yılının Nisan ayında Ekbatana'dan ayrıldı. Zagros Dağı geçidini aşarak kuzey Mezopotamya ovasına inerek Tigris'i (Dicle) aştı. Ele geçirdiği Arbela (Erbil) üzerinden Karrhai'ya (Harran) ulaştı. Bu kenti de ele geçirip batıya doğru ilerleyerek Kilikia'ya ulaştı⁹. Kendiliğinden teslim olan Syennesis Hanedanı'nın Kilikia'daki hükümrancılığının devam etmesine izin vererek yoluna devam eden Kyros¹⁰, Perslerin “Katpataka” dediği Kappadokia'yı vasal bir yönetim birimi haline getirdi¹¹. Benzer bir vasal yönetim, bu arada II. Kyros'u Media Kralı Astyages'in halefi olarak tanıyan Kappadokia'nın komşusu Armenia'da kuruldu¹². Bu arada Ege Denizi'nin doğu kıyılarındaki İonia ve Aiolis kentlerine elçiler gönderdi. Elçiler, Lydia Krallığı ile ittifakından ayrılıp Pers Kralı Kyros'un tarafında yer almalarını onlardan talep ettiler. Fakat II. Kyros'un ittifak davetine, Miletos hariç, hiçbir kent devleti olumlu yanıt vermedi¹³.

İki kralın ordusu Pterea'da karşı karşıya geldi. İÖ 547 (ya da en geç İÖ 545 yılı¹⁴) sonbaharında yapılan tek günlük savaşta taraflar birbirine kesin olan bir üstünlük kuramadılar. Fakat öyle görülüyor ki Kyros'un asker sayısı bakımından daha büyük olan ordusu Kroisos'u korkuttu. Bu nedenle o, gece olunca, muhtemelen Kappadokia'nın sert soğuğunun yaklaşmış olmasını dikkate alarak savaşı tek taraflı sonlandırıp Sardeis'e dönmek üzere gizlice savaş alanını terk etti. Kroisos, II. Kyros'un kendisini takip ettiğini öğrendiğinde Sardeis'teydi. Herodotos'a göre sonucu belli olmamış bir savaşın ardından II. Kyros'un Sardeis'e kadar geleceğini aklına bile getirmemiş olması nedeniyle ücretli askerlerini terhis etmişti¹⁵. Bu nedenle II. Kyros'a karşı güçlü bir orduyu oluşturmak anlamında oldukça geç kalmış durumdaydı. Daha sonra savaşın muzaffer tarafı olan II. Kyros'tan adını

⁸ Olmstead 1948, 38.

⁹ Lidya ve Babil arasındaki ittifakın yapıldığına dair bilgi Herodotos (I. 77) tarafından aktarılmıştır. Ayrıca bk. Olmstead 1948, 39.

¹⁰ Herodotos, I. 28, 74. Ksenophon, *Kyropaideia* I.1.4; VIII. 6.8.

¹¹ Ksenophon, *Kyroupeideia* I.1.4.

¹² Ksenophon, *Kyroupeideia* III.1; VIII.7.11.

¹³ Herodotos, I.141.

¹⁴ Pterea'daki savaşın tarihi konusunda bk. Cargill 1977, 97 vd. Cahil – Kroll 2005, 597 vd, 605 vd. Kuhrt 2013, 369.

¹⁵ Herodotos, I.77.

alacak olan ovada (Kyroupedion) yapılan çarpışmada yenilen Kroisos, Sardeis kalesine çekildi. Sardeis, 14 günlük bir kuşatmanın sonunda düştü. Kroisos esir alındı¹⁶. Böylece Delphoi tanrısı Apollon'un rahibesi tarafından Kroisos'a iletilen kehanet gerçekleşmiş¹⁷, bir imparatorluk yıkılmıştı. Fakat yıkılan imparatorluk, Herodotos'un ifadesiyle kehaneti yanlış yorumlaması nedeniyle¹⁸ Kroisos'un düşündüğü gibi olmamış Pers İmparatorluğu değil Lidya Krallığı olmuştu.

Herodotos'tan anlaşıldığı kadarıyla Pers Kralı II. Kyros, sağ olarak ele geçirdiği Lidya kralının yaşamını sona erdirmek için ibretlik bir ölüm düşünmüştü. Zira Herodotos'un aktardığı bilgilere göre II. Kyros, tutsak olarak zincire vurduğu Kroisos'u bir odun yığını üzerinde yakmak istedi. Aynı odun yığını üzerinde onunla birlikte 14 çocuk yakılarak kurban edilecekti. Fakat tanrılar, Lidya'nın bu dindar kralının yakılarak yaşamının son bulmasını istemiyorlardı. Zira Kroisos, üzerine oturtulduğu odun yığını tutuşturulduğunda kendisine "*bir insanın mutlu olduğunu söyleyebilmem için onun zengin ve güçlü olması yetmez, ömrünün de güzel bir sona bağlandığını görmem gerekir*"¹⁹ diyen Atinalı Solon'u hatırladı. Üç kez "Solon" diyerek bağırdı. Kroisos, Solon'un kim olduğunu öğrenmek isteyen Pers kralına onu anlattı. Diri diri ateşte yakmak istediği adamın anlattıklarını dinleyince vicdanı sızladı, kendisini de bir gün böyle son bekleyebilir diye düşünerek onu kurtarmak istedi. Adamlarına odun yığını ateşini söndürmelerini emretti. Fakat onlar ateşi söndürmeyi başaramadılar. Kroisos tanrı Apollon'a yalvarmaya başladı. Sonrasında hiç esintinin olmadığı durgun havada bulutlar toplanmaya ve sel gibi yağmur boşalmaya başladı ve alevler söndü. Bu şekilde ölümden kurtulan Kroisos'a Pers kralının ilk sorusu şu oldu:

Kroisos, benim topraklarıma saldırmayı sana kim söyledi? Neden benimle dost olmak varken karşıma çıkıp savaşmayı tercih ettin?

Kroisos'un bu soruyu, "*Kral, bunu bana söyleyen senin iyi talihin, benimse kötü talihimdir*" diyerek yanıtladı ve ardından Yunan tanrılarını suçladı. Çünkü ona göre hiç kimse barış yerine savaşı yeğleyecek kadar deli

---

¹⁶ Herodotos, I. 80 vd; 84 vd.

¹⁷ Herodotos, I.53.

¹⁸ Herodotos, I.71.

¹⁹ Herodotos, I.32.

II. Kyros Dönemi Batı Anadolu'da Pers Hâkimiyeti: Savaş, Direniş, Kaçış ve Teslimiyet

değildir. Barışta oğullar babalarını mezara defnederlerken, savaşta babalar oğullarını mezara gömerler²⁰.

Lidya kralının esaretiyle ilgili olarak Herodotos tarafından anlatılan bu öykünün tarihsel temelini olup olmadığı belli değil. En azından Kroisos'un yakılmasıyla ilgili hikâye, Pers dininde (Zerdüşt dini) ateşin kutsallığı nedeniyle inandırıcı değildir. Ayrıca Atinalı Solon'un Kroisos'un sarayında konuk olarak ağırlanmış olabileceği ihtimali kronolojik bakımdan çok zayıf görünmektedir. Fakat bilgileri sözlü gelenekten toplayan Herodotos'un yaşadığı çağda din de dâhil doğru olarak kabul gören pek çok şeye eleştirel bakan Yunan felsefesinin gelişmiş olması dikkate alındığında kader inancı ve ahlak gibi konularla ilişkili olarak bu tür hikâyeler üretilmiş olabilir. Tanrı Apollon'un giderek Yunanların ulusal tanrısı haline gelmesi süreci de aynı çağda başladı. Bu nedenle Kroisos'un Apollon'un kehanetiyle yanıltılması, hiç kuşkusuz tanrı Apollon'un Delphoi'daki ünlü tapınağının itibarına zarar verecekti. Nitekim Delphoi Tapınağı'nın Pythia denen rahibesi, daha sonra tanrı Apollon'un şu kehanetini açıklayarak itibarının gölgelenmesine izin vermedi²¹:

“Alın yazısını tanrı bile değiştiremez”

Ege dünyasının bir kesimi, Lidya Krallığı'nın yıkılmasıyla birlikte ilk kez Ege dünyasından ya da bu dünyanın komşusu olmayan bir ülkeden gelen istilacı bir monarkın, yani Pers Kralı II. Kyros'un hâkimiyetine girdi. II. Kyros, Ege dünyasının en güçlü monarşisinin, yani Lidya Krallığı'nın başkenti Sardeis'i ele geçirdi ve bu kentte çok az bir süre kaldı. Bu arada bugünkü Anadolu'nun Ege Denizi'ne kıyısı olan bölgelerinden, yani İonia, Aiolis ve Sparta'dan gelen elçileri kabul etti²². II. Kyros, Sardeis'in yönetimini generali Tabalos'u, Lidya kralı Kroisos'un hazinelerini toplamak görev ve yetkisini ise bir Persli generale değil Paktyas adlı bir Lidyalıyı tayin ederek başkenti Ekbatan'ya dönmek üzere Lydia'dan ayrıldı²³.

Lidyalı olduğu dışında hakkında çok fazla bilgiye sahip olmadığımız Paktyas, Lidya'nın kraliyet hazinelerini toplandıktan sonra Kyros'un emrettiği şekilde Pers başkentine götürecekti. Fakat çok geçmeden

---

²⁰ Herodotos, I.87.

²¹ Herodotos, I. 91.

²² Herodotos, I.141, 152 vd.

²³ Herodotos, I. 153.

anlaşılacaktır ki Paktiyas'ın niyeti Lidya halkının bağımsızlığı adına emanete hıyanet etmekmiş. Nitekim o, Kyros ülkesinin başkentine dönmek üzere Sardeis'ten ayrıldıktan sonra, kendisine emanet edilen hazineyi Pers Kralı Kyros adına değil, ona karşı kullanmak üzere harekete geçti. Önce Lidyalıları, Pers generali Tabalos'tan ve onun denetimindeki Sardeis akropolisinden ayırdı. Sonra sahip olduğu hazinesi sayesinde Batı Anadolu kıyılarındaki Yunan kentlerinden paralı askerler temin ederek Sardeis'i yağmalayıp, kentin akropolisini kuşattı²⁴. Paktiyas'ın isyanını öğrendiğinde dönüş yolculuğuna devam eden ve çok öfkelenen II. Kyros, beraberinde götürdüğü eski Lidya kralı Kroisos'a Lidyalıları tümünden köleleştirmedeğine pişman olduğunu söyledi. Lidyalıların tümünden köleleştirilmesine gönlü razı olmayan Kroisos, II. Kyros'u memnun eden bir öneride bulundu. Buna göre, Lidyalılar silahsızlandırılarak müzik ve ticarete yönlendirilecek ve böylece onların savaşçı karakterleri ortadan kalkacak, kadın gibi olacaklardı. Lidyalıları isyana sürükleyen isyancı başı Paktiyas ise cezalandırılmalıydı²⁵. Kyros, Kroisos'un önerdiği şekilde isyanı bastırmak için Mazares adlı Medialı generalini görevlendirerek dönüş yolculuğuna devam etti. Ekbatana yakınındaki Barene'ye yerleştirilen Kroisos, Herodotos'un anlattıklarına göre hem Kyros'un Massagetlerle yaptığı savaş sırasında hem de onun oğlu ve halefi olan Kambyses'in hükümdarlığı döneminde krala danışmanlık yapıyordu²⁶.

Kyros'un generali Mazares'in bir orduyla Sardeis'e gelmekte olduğu haberi, Paktiyas isyanının sonlanmasına yetti. Paktiyas, Kyros'un Pers kökenli generali Tabalos'un içinde bulunduğu akropolis kuşatmasını kaldırıp Kyme (Aliğa-Nemrut Koy) kentine kaçtı. Böylece Mazares, hiçbir direnişle karşılaşmaksızın Sardeis'e girdi ve Kyros'un kendisine vermiş olduğu emre uygun olarak Lidyalıları tamamen silahsızlandırdı. Sonra kaçarak Kyme kentine sığınmış olan Paktiyas'ın peşine düştü. Kymeliler, Kyme'nin Aristodikos adlı entelektüelinin de etkisiyle, habercileri aracılığıyla Paktiyas'ın kendisine teslimini isteyen Mazares'e olumlu yanıt vermediler. Fakat bu şekilde Paktiyas'ı himaye ederek kendilerini ne denli büyük bir tehlikeye maruz bırakmış olduklarının farkındaydılar. Bu nedenle onlar, çok eskiden beri İonlar ve Aiollerin gerekli gördükleri her konuda tavsiyesini

²⁴ Herodotos, I.154. Briant 2002, 37 vd., 882 vd.

²⁵ Herodotos, I. 155 vd.

²⁶ Herodotos, I.207 vd. Kroisos'un sonuyla ilgili olarak ayrıca bk. Herodotos, I.86 vd. Thukidides, I.16. Ksenophon, *Kyroupaideia* VI.2.10 vd; VII.1 vd.

II. Kyros Dönemi Batı Anadolu'da Pers Hâkimiyeti: Savaş, Direniş, Kaçış ve Teslimiyet

almak için başvurdukları Miletos'un Dydima'daki Apollon Tapınağı'na elçilerini gönderdiler. Elçiler, kendilerini sıkıntıya sokan Paktiyas konusunda Tanrı Apollon'un tavsiyesinin ne olduğunu öğrenecekler ve ona göre karar vereceklerdi. Miletos'un güneyinde yaklaşık 30 km mesafede bulunan bu tapınağın yönetimi Brankhosoğullarının (Brankhidler/Brankhidae) elindeydi ve rahipler bu aileden seçiliyordu²⁷.

Tanrı Apollon'un kehanetini dillendiren rahibin Kymeli elçilere tavsiyesi, Kymelilerin umduğu şekilde olmamış, sığınmacının Perslere teslim edilmesini buyurmuştu. Tanrının kehaneti üzerine Kymelilerin çoğu Paktiyas'ı teslim etmek istediler. Fakat tanrıdan gelen tavsiye, kentin önde gelen kişisi olan ve Paktiyas'ı teslim etmek istemeyen Herakleides oğlu Aristodikos'u şaşırtmıştı. Ona göre sığınmacıları himaye etmesiyle bilinen tanrı Apollon'un tavsiyesi gerçekten böyleyse taraflıydı. Bu nedenle Kymeliler, Didyma Tapınağı'nın tanrısı Apollon'un tavsiyesini almak için Aristodikos başkanlığında ikinci bir elçilik göndermeye karar verdiler. Aristodikos, Dydima'daki Apollon tapınağına varınca önceki elçilerin sorusunu aynen tekrarladı. Aldığı yanıt da önceki elçilere verilenle aynı oldu. Bunun üzerine Aristodikos, önceden tasarladığı gibi Dydima Tapınağı'nın çevresinde dolaşmaya ve tapınağa tünemiş kuşları ürkütüp kaçırmaya başladı. O zaman tapınağın en kutsal yerinden *"Hey, sen, insanların en dinsizi, ne yapıyorsun? Tapınağıma sığınmış olanları kaçırtyorsun"* diyen bir ses işitildi. Tahmin ettiği yanıtı alan ve kendisini dinsizlikle suçlayan bu sese Aristodikos'un verdiği yanıt şu oldu:

"Ya sen, efendimiz, sığınanların gayretli savunucusu, sen de Kymelileri bir sığınmıştı teslim etmeye çağırıyor musun"

Aristodikos'un bu sorusuna tapınağın en kutsal yerinden gelen şu kehanetten de görüleceği üzere Tanrı Apollon'un dinsiz dediği muhatabına verdiği yanıt azarlayıcıydı²⁸:

"Evet, çağırıyorum, ama bunu günaha girip yok olasınız ve bir daha tanrının kehanet için gelip sığınmışları teslim edelim mi diye sormayasınız diye yapıyorum"

Anlaşılan Kymeliler, bağınaz bir inanca sahip değildiler. Apollon'un tavsiyesine uyarak Perslere teslim etmek yerine, Paktiyas'ı daha emniyetli bir

²⁷ Herodotos, I.157 vd.

²⁸ Herodotos, I.159.

kente, yani bir ada (Lesbos/Midilli) kenti olan Mytilene'ye göndermeye karar verdiler. Böylece onlar hem kendilerini Pers tehlikesinden uzak tutacak hem de Paktiyas'ı kurtarabileceklerdi. Fakat Mytileneliler, Paktiyas'ı kurmak yerine Mazares'e satmayı tercih ettiler. Kymeliler, bu ihanetten haberdar olmaz Lesbos'a bir gemi gönderip, Paktiyas'ı oradan kaçırdılar. Sonra onu bir başka adaya, Khios'a (Sakız) götürdüler. Khioslular da soydaşlarına ihanet konusunda Mytilenelilerden farklı değildi. Athena Tapınağı'na sığınmış olan Paktiyas'ı oradan çıkarıp Perslere teslim ettiler. Mazares, Khiosluların bu ihanetini onlara Lesbos adasının karşısında bulunan ve Atarneus (Ağıl Kale) adıyla bilinen Mylasa'ya (Milas) ait bir toprak parçasını vererek ödüllendirdi²⁹.

Lydia Kralı Kroisos ile Pteria'da yapmış olduğu savaş öncesinde Halys Nehri'nin (Kızılırmak) doğusunda kalan bugünkü Anadolu topraklarının önemli bir kesimine zaten sahip olmuş bulunan Pers Kralı II. Kyros, Anadolu'nun Trakya hariç geriye kalan kesimlerinin Pers hâkimiyetine bağımlı hale gelmesini ise Lidya Kralı Kroisos'u Sardeis'te yenice sağlamıştı. Fakat Anadolu'nun Ege denizine kıyısı olan bölgelerinin Pers hâkimiyetini fiilen tanımalarını II. Kyros'un kendisi değil, tayin ettiği generalleri garanti etti. Onlar, Lidya Krallığı ile yaptıkları savaş sürecinde ve sonrasındaki Paktiyas isyanı sırasında Yunanlar hakkındaki çok değerli bilgilere sahip olmuşlardı. Bu bilgiler, egemen bir devlet olarak hüküm sürecekleri Ege dünyasını nasıl yöneteceklerini onlara öğretecek derslerdi. Her şeyden önce Yunanlar, siyasal mevcudiyetlerini birbirinden bağımsız kent devletleri (polisler) olarak korumak konusunda katıydılar. Aralarında düşmanlık derecesinde rekabet vardı. Bu nedenle birlik olmak kabiliyetine sahip değildiler.

Persler Yunanlarla ilgili olarak ilk derslerini II. Kyros'un ittifak teklifine en azından Miletos tarafından olumlu yanıt verilmiş olduğunda aldılar. Yunan dünyasını kolayca yönetebilmek anlamında işlerine yarayacak ikinci dersi Yunanların rüşvete düşkünlüğünde gördüler. Dahası rüşvet konusunda zafiyet yalnızca Yunanların değil onların tanrılarının özelliklerindendi. Yani onlar kolayca satın alınabiliyorlardı. Bu gerçek, Paktiyas'ın sığındığı üç kentten ikisinde, yani Mytilene (Lesbos/Midilli) ve Khios'ta açık olarak görülmüştü. Her iki kent de Paktiyas'ı teslim etmek için

---

²⁹ Herodotos, I. 160 vd.

II. Kyros Dönemi Batı Anadolu'da Pers Hâkimiyeti: Savaş, Direniş, Kaçış ve Teslimiyet

Mazares ile pazarlık yapmışlardı³⁰. Miletos'un Didyma Tapınağı'nın tanrısı Apollon tarafından Paktiyas'ın teslim edilmesi gerektiği şeklinde taraflı tavsiyede bulunmuş olmasında da Mazares'in rüşveti devreye girmiş olabilir. Zira bu tapınak Miletos'undu ve Miletos, daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi Kroisos ile Kyros arasındaki savaşta ikincisinin ittifak teklifini kabul etmişti³¹. Sardeis'in ele geçirilmesinden sonra bağımsızlığına dokunulmayacağı garantisi yalnızca Miletos'a yapılan bir antlaşmayla verilmişti³². Dahası, Apollon Tapınağı'nın rüşvete yabancı olmadığı, Delphoi Tapınağı'nın rahibesi (Pythia) örneğinden de bilinmektedir. Tiran Hippias'ın iktidarını sona erdirmek isteyen Atina'nın ünlü reformcusu Kleistenes, Spatalıların müdahalesini Apollon'un Delphoi Tapınağı'nın rahibesine vaat ettiği rüşvet sayesinde sağlamıştı³³. Tüm bunlar, Ege dünyasındaki Yunanları yönetebilmenin anahtarının “Böl ve Yönet” (*divide et impera*) olduğunu Perslere öğretti.

“Böl ve Yönet” politikası, Persler tarafından egemen bir imparatorluk olarak mevcudiyetlerini korudukları sürece uygulandı. Cezalandırmak, rüşvet vermek ve kendileri için uygun olan Yunan siyasetçilerinin tiran olarak iktidarda kalmalarını desteklemek şeklinde tebarüz edecek olan bu politik uygulamaların ilkinin muhatapları, Paktiyas isyanına destek veren kentlerdi. Sonra onları bugünkü Anadolu'nun Ege Denizi'ne kıyısı olan bölgelerdeki kentler izledi. Fakat Perslerin bu bölgelere karşı başlattığı fetih seferine karşı kentlerin tavırları her bölgede aynı değildi. Kimileri bağımsız kalmak için direnirlerken, kimileri kentlerini boşaltıp kaçmayı yeğlediler. Kimileri de kolayca teslim oldular.

Perslere kolay teslim olan bölgelerden birisi Hellespontos Phrygia'sı bölgesiydi. Hiçbir direniş olmadan fethedilmiş gibi görünen Propontis'in (Marmara) güneyindeki bu bölge, Pers Kralı I. Dareios döneminde varlığı kesin olarak bilinen Batı Anadolu'nun iki satraplığından birisinin içindeydi. Thukidides'in “Daskylitis” dediği³⁴ bu satraplık, Hellespontos Satraplığı

---

³⁰ Bk. Yukarıda dn. 27 ve 29.

³¹ Herodotos, I.141.

³² Herodotos, I.141, 143.

³³ Kaya 2016b, 287.

³⁴ Thukidides, I.29.1.

adıyla da bilindi. Satraplığının başkenti ise Daskyleion'du³⁵. Hellespontos Satraplığı'na (Persce: Tyaiy Drayaha), ilk satrabı Mitrobates'ti³⁶. Pers komutanlara ciddi bir direniş sergilemeksizin boyun eğen diğer bölge ise (adaldakiler hariç) Aiolis oldu. Zira Aiolis kenti Kyme'nin Paktyas'ın kentlerinde tutmak istemedikleri bilinmektedir. Ayrıca Harpagos, İonia'ya boyun eğdirdiğinde Aiolis'deki Pers denetimi kesinlikle kurulmuş durumdaydı. Zira Harpagos, Karia seferine çıkarken hem İonyalıları hem de Aiolislileri ordusuna dâhil etmişti³⁷.

İonia bölgesi kentlerinden yalnızca Miletos, Pers tehdidi dışındaydı. Miletos Persler karşısındaki bu imtiyazlı konumu, galiba Kyros'un Kroisos'a karşı savaşında ilkinin ittifak teklifine olumlu yanıt vermiş³⁸ olmasından kaynaklanıyordu. İonia'nın diğer kentleri Pers fethine karşı ne yapacaklarını temsilcilerini Paionion'a göndererek oradaki toplantıda tartıştılar. Fakat Panionion toplantısındaki tartışmaların gündeminde Perslere karşı birleşerek savaşmak düşüncesi yoktu. Kaçmak, yani göç ederek başka ülkelere yerleşmek fikri, toplantıda en çok tartışılan oldu. Yedi bilgiler arasında sayılan çağın iki ünlü filozofu, yani Miletoslu Thales ile Prieneli (Güllübahçe) Bias bu toplantıda düşüncelerini belirttiler. Bias, göç konusunda diğerleriyle aynı düşünceye sahipti. Ona göre tüm İonlar ortak bir donanmayla İtalya'nın batısındaki Sardinia Adası'na giderek orada kuracakları tek kente yerleşmeliydiler. Herodotos tarafından beğenilen Thales'in fikri, tüm İonia kentleri özgürlüklerini muhafaza etmek koşuluyla İonia'nın merkezi konumunda bulunan Teos'ta toplanacak bir üst meclis kurup onun kararlarına uymalıydılar³⁹. Bu iki bilgenin önerileri kabul görmediği gibi, Panionion toplantısındaki tartışmalardan ortak bir karar da çıkmadı.

Bazı İonia kentleri, Paktyas'ın peşine düşmüş olan Pers generali Mazares tarafından duvarlarına yapay tepeler inşa edilerek ele geçirildi. Ele geçirilen bu kentlerden birisi Priene'ydi. Mazares, Priene'yi ele geçirip halkını köleleştirdi. Sonra Magnesia ad Maiandrum (Ortaklar) da dâhil tüm Menderes

---

³⁵ Melling 2006, 213. Ayrıca Daskylein Satraplığı konusunda geniş bilgi için bk. Bakır 2003, 1 vd. Sarıkaya 2015, 175 vd.

³⁶ Herodotos, I. 160 vd.; III. 126. Aiskhylos, *Persai* 770 vd. Thukidides, I.13.6. Ayrıca Daskyleion (adı Daskylos'tan alır) satraplığı için bk. Smith 1972, 522 vd. Bakır 2003, 1 vd. Sarıkaya 2015, 180 vd.

³⁷ Herodotos, I. 171.

³⁸ Herodotos, I.22, 169. Wiesehöfer 2006, 169. Walser 1984, 14 vd.

³⁹ Herodotos, I.170.

II. Kyros Dönemi Batı Anadolu'da Pers Hâkimiyeti: Savaş, Direniş, Kaçış ve Teslimiyet

ovası, Mazares'in ordusu tarafından yağmalandı. Fakat Mazares'in ömrü uzun olmadı. İonia kentlerine yönelik düzenlediği fetih amaçlı yağma ve talan seferleri sırasında hastalanarak yaşamını yitirdi⁴⁰. Pers Kralı II. Kyros, Mazares'in yerine bir başka Medliyi, yani Harpagos'u atadı. Harpagos, bugünkü Anadolu'nun Ege Denizi'ne kıyısı olan bölgelerini fethetmeye yönelik saldırılara Mazares'in bıraktığı yerden devam etti. Onun Mazares'in halefi olarak fetih hareketini başlattığında teslim alması gereken ya da teslim olmamak için direnen ne kadar İonia kentinin olduğu bilinmiyor. Fakat ona karşı savaşmayı tercih ederek direnişini sürdürmüş olduğu bilinen iki kent vardır. Bunlardan birisi Kolophon, ikincisi Smyrna'dır. Her ikisi de Harpagos tarafından askeri güç kullanılmak suretiyle teslim alındı⁴¹.

Pers egemenliğine boyun eğmemek konusunda inatçı olan iki İonia kenti ise, direnişini savaşarak sürdürmek ya da teslim olmak yerine kaçmayı, yani Panionion'da tartışılan göç fikrini benimseyip uygulamayı tercih etti. Bunlardan birisi Phokaia (Foça), ikincisi Teos'tu (Sığacık). İlkinin çok güçlü surları vardı. Arkeolojik kazıların izlerini tespit ettiği bu surların inşası için gereken para Tartessos (İspanya'da) kralı Arganthonios tarafından gönderilmişti⁴². Phokaialıların göç kararı, "*surlarınızın yalnızca bir tarafını yıkıp, içindeki bir binayı büyük krala versinler yetineceğim*" diyen Harpagos'a teslim olmayı kabullenmeyince verildi. Harpagos'tan teklifine yanıt verebilmeleri için kendilerine bir günlük bir zaman tanınmasını isteyen Phokaialılar, gece olunca kadınlarını, çocuklarını ve taşınabilir yüklerini yanlarına alarak sayısı 50 olan kürekli gemilerine bindiler ve geride bomboş bir kent bırakarak denize açıldılar. Fakat onların bir kısmı pişmanlık duygusuyla Phokaia'ya geri döndü. Dönmeyerek yollarına devam edenler, nihayetinde Sardinia Adası'nda karaya ayakbastılar. Adadaki Kyrnos'da kendi kentlerini kurdular. Fakat onların bu adada meskûn olmalarına Etrüsklerle Kartacalılar izin vermediler. Etrüsk-Kartaca ittifakıyla yaptıkları deniz savaşında (Alalia) yenildiler ve Sardinia'yı terk edip önce Güney İtalya'daki Rhegium'a, sonra Oinotria'ya gittiler ve orada Eleia kentini kurdular⁴³. Teosluların kentlerini tek edip kaçmaları da Phokaialılardan çok farklı olmadı.

---

⁴⁰ Herodotos, I.161.

⁴¹ Theognis, 6033-4; 1103-4. Highbaeger 1937, 88 vd.

⁴² Herodotos, I.163. Özyiğit 1995, 1 vd. Bean 1995, 99 vd.

⁴³ Herodotos, I.164 vd. Strabon, VI.1.1. Bean 1995, 100.

Onlar da gemilerine binip, Harpagos'a içinde insan olmayan boş bir kent bırakarak Trakya'ya göç ettiler ve orada Abdera kentine yerleştiler⁴⁴. Teoslularla Phokaialıların kentlerini boşaltıp kaçmaları, Perslerin bu kentleri ele geçirmesini yalnızca kolaylaştırmış oldu. Böylece Persler, Miletos dışındaki İonia'nın tüm kentlerine silah zoruyla boyun eğdirmiş oldular⁴⁵.

Harpagos'un fetih savaşının muhatabı olan Ege dünyasının diğer kıyı bölgelerinden birisi Karia'ydı. Bu bölgenin kentleri, Knidos ve Pedesa dışında, hiçbir direniş sergilemeden Harpagos'a boyun eğdiler. Harpagos, onların Pers egemenliğine bağladı. Knidoslular kenti, denize çıkıntı yapmış olduğu yerinden bir kanal açarak ayırmak suretiyle Harpagos'a karşı sergileyecekleri direnişi, yakalandıkları bir hastalık nedeniyle sürdüremediler. Delphoi tanrısı Apollon'nun hastalıkla ilgili olarak kendilerine uygun gördüğü tavsiyeye uyarak Harpagos'a savaşmaksızın teslim olup, Harpagos'un uygun bulunduğu koşullarda Pers egemenliğine boyun eğdiler. Pedasalılar ise direnişlerini Lida denen dağlık bölgede inşa ettikleri tahkimatla güçlendirmek suretiyle ortaya koydular. Fakat Harpagos bu Karia kentini, kendisine çok zorluk yaşatmış olmasına rağmen nihayetinde ele geçirip, boyun eğmek zorunda bıraktı⁴⁶.

Harpagos, en çetin ve sonucu itibarıyla dramatik mücadeleyi Likya kentlerinde gördü. Bunun nedeni bölge halkının sahip olduğu savaşçı karakteriydi. Tarihleri bu özellikleriyle kazandıkları başarılarla doluydu. Bunlardan ilki Mısır'ın On Dokuzuncu Hanedanı'na karşı Hititlerin müttefiki olarak Kadeş Savaşı'nda elde edilmişti⁴⁷. Sonraki kahramanlık öykülerinin kaynağı Troya Savaşı'ydı. Bu savaşta onlar, Sarpedon ve Glaukos komutasında Troyalıların müttefiki olarak Mikenlere karşı kahramanca savaşmışlardı. Eğer sınırdaki Phasalis'i (Tekir?) saymazsak Yunan koloniciliğinin Ege dünyasında etkili olmadığı ve Lidyalıların ele geçirmeyi başaramadığı tek bölge Likya'ydı. Ayrıca Likyalılar, bir dağ kabilesi olan Solymilerle (Solymi) ile sık sık savaşıyorlardı ve bu nedenle onların savaşçı karakterleri taze bir şekilde korunuyordu⁴⁸. Tüm bunlar Likyalıların iki kentlikle birlikte, Harpagos'a karşı ölümüne savaşmaları için yeterliydi. Söz konusu kentlerden birisi Ksanthos (Kınık), ikincisi Kaunos'tu (Dalyan).

⁴⁴ Herodotos, I.169. Bean 1995, 117.

⁴⁵ Herodotos, I.169. Aiskhylos, *Persai*, 773.

⁴⁶ Herodotos, I. 174 vd.

⁴⁷ Sevin 2001, 134.

⁴⁸ Homeros, *İlyada* 184-205.

II. Kyros Dönemi Batı Anadolu'da Pers Hâkimiyeti: Savaş, Direniş, Kaçış ve Teslimiyet

Ksanthoslular, Harpagos'u, onunla bir meydan savaşı yapmak üzere ovada karşıladılar. Fakat bu savaşta yenilince kadınları, çocukları ve hazineleriyle birlikte Ksanthos'un kalesine sığınıp, savunma savaşı yapmaya başladılar. Harpagos, kaleyi ele geçirmeyi başaramayınca ateşe verdi. Buna rağmen teslim olmayan Ksantholuların tümü savaşarak yaşamını yitirdi. Pers komutanı Harpagos'un Kaunos'u (Dalyan) ele geçirirken başvurduğu yöntem, Ksantos'ta uyguladıklarından farklı değildi⁴⁹. Her iki kentin düşmesiyle Likya bölgesi tamamen Pers egemenliği altına alınmış oldu.

Herodotos'tan anlaşıldığı kadarıyla Pers büyük kralı II. Kyros tarafından fetih göreviyle Batı Anadolu'da görevlendirmiş olduğu Harpagos ve Hystaspes'in eylem alanının Aiolis, İonia, Karia, Likya ve Hellespontos Phrygia'sıyla sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Oysa savaş hukukunun gereği olarak II. Kyros'un sahip olmak iddiasında bulunacağı Lidya Kralı Kroisos'un hâkimiyeti altındaki tüm topraklar bunlarla sınırlı değildi. Lydia, Mysia, Mariandymlar, Khalipler, Paphlagonialılar, Traklar, Bithynler, Pamphyliyalılar Kroisos'un krallığının sınırları içinde olan bölgelerdi⁵⁰ Bu bölgelerden Lydia, Paktiyas isyanından sonra zaten ele geçirilmişti. Propontis'in doğusuna tekabül eden bölgelerin sakinleri olan Mariandymler, Thymler, Bithynler, Traklar ve hatta Pamphyliyalıların nasıl kim tarafından fethedildiği bilinmiyor. Fakat onların tümü başkenti Daskyleion (Ergili) olan Hellespontos Satraplığı'nın sınırları içindeydiler⁵¹ ve bu satraplığın bilinen ilk satrabi Mitrobates idi⁵². Bu nedenle tüm bu halkların Perslere boyun eğmesi, Hystaspes ya da onun halefi olan Mitrobates tarafından sağlanmış olabilir. Halys (Kızılırmak) Nehri'nin doğusundaki Khalibler, muhtemelen Hystaspes'in fetih görevinin dışındaydılar. Zira Herodotos'un üçüncü satraplık diyerek tanımladığı Hellespontos Satraplığı'nın sınırları içinde değildi⁵³.

Kroisos'un Krallığı'nın sınırları içinde bulunan Mysia'nın da hangi satrap tarafından fethedilmiş olduğu da belli değil. Fakat Mysia'nın Sardeis (Perce; Sparda) Satraplığı sınırları içinde bulunuyor olması, Mysia'nın, aynı

---

⁴⁹ Herodotos, I. 176.

⁵⁰ Herodotos, I. 28.

⁵¹ Herodotos, III.90.

⁵² Herodotos, III. 120, 126 vd.

⁵³ Herodotos (III.90) Hellespontos Satraplığı'nın sınırları içinde Kappadokia'yı (Suriye) da sayar. Fakat, Kappadokia, Pteria Savaşı öncesinde Pers hakimiyetinin sınırları içine dâhil edilmişti.

satraplık sınırları içinde bulunan Lasonia, Kabalia ve Hytennia bölgeleriyle birlikte, eğer daha önce boyun eğdirilmedilerse, Harpagos tarafından fethedilmiş olabilirler. Harpagos tarafından Pers hâkimiyetine bağımlı hale getirilmiş olduğunu düşünebileceğimiz iki bölge daha vardır. Bunlardan birisi Milyas, ikincisi Pamphylia'dır. Zira bu iki bölge, İonia, Aiolis, Karia, Lykia ve Asia Manisalılarıyla birlikte Herodotos'un Birinci Satraplık diye tanımladığı İonia (Persece: Yauna) Satraplığı'nın içindeydiler⁵⁴. Alınan vergilerden anlaşılacağı üzere adalardaki İyon kentlerinden oluşturulmuş bir satraplık daha vardı⁵⁵. Fakat İonia Satraplığı gerçek birer satraplık değildi. Zira İonia için tayin edilmiş ayrı bir satrap olmadı⁵⁶. Onlar Sardeis satrabına bağlıydılar. Nitekim Sardeis Satrabı Artapharnes'in İonia Satraplığı sınırındaki Magnesia ad Maeandrum'da (Ortaklar) da bir satraplık sarayına sahip olduğu bilinmektedir⁵⁷. Fakat satraplık sisteminin vergiler temelinde düzenleyicisi II. Kyros değil, I. Dareios idi⁵⁸.

Eğer Herodotos tarafından aktarılan bilgilere itibar edilecek olursa Pers Kralı II. Kyros'un annesi Mandane, Lydia kralı Kroisos'un kardeşi (Alyattes'in kızı) idi⁵⁹. Bu nedenle II. Kyros'un Lydia Krallığı'nın hâkimiyeti altındaki Yunan kentleriyle, hatta Yunan dünyasıyla ilgili az çok bir bilgiye önceden sahip olduğu düşünülebilir. Ancak onun sahip olduğu bilgi Yunan dünyasının askeri gücüyle ilgili olmadığı, Sardeis'te bulunduğu sırada huzuruna kabul ettiği Sparta elçilerle diyalogundan anlaşılmaktadır. Herodotos tarafından aktarılan bu diyaloga göre Spartalı elçi, kendisini huzuruna kabul eden Pers kralı II. Kyros'a Spartalıların şu mesajını ilettiler: *"Lakedaimonlular her hangi bir Yunan kentinin yıkılmasını istemiyorlar, aksi halde seyirci kalmayacaklar"*. Lakedaimonlar hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadığı için onlar hakkındaki bilgiyi yanındaki Yunanlardan öğrenen II. Kyros'un elçiye yanıtı şöyle olmuş: *"Yalan yere yemin ederek birbirlerini aldatmak için kentlerinin orta yerinde özel bir buluşma yeri ayırmış olan insanlardan"*

---

⁵⁴ Herodotos, III. 90.

⁵⁵ Herodotos, III.90.

⁵⁶ Olmstead 1948, 44.

⁵⁷ Sardeis satrabı Oroistes'in Mgnesia ad Maeandurm'da (Ortaklar) da konağı vardı. Samos tiranı Polykrates'i orada kazığa vurdurdu Herodotos, III. 125. Melling 2006, 214.

⁵⁸ Pers satraplık sisteminin ne zaman kurulduğu konusu sorunludur. Fakat Herodotos (III.89) satraplıklık listesini II. Kyros dönemiyle ilgili olarak değil, I. Dareios dönemiyle ilgili olarak veriyor.

⁵⁹ Herodotos, I.74. Huxley 1997, 9 vd. Roosevelt 2009, 26.

II. Kyros Dönemi Batı Anadolu'da Pers Hâkimiyeti: Savaş, Direniş, Kaçış ve Teslimiyet

korkum yoktur. Eğer ölmez sağ kalırsam, dedikoduların konusu, İonia'nın başına gelen felaketler değil, kendi başlarına gelecek felaketler olacaktır”⁶⁰.

İÖ 546 (ya da 545) yılında terk etmiş olduğu Lidya başkenti Sardeis'e yaşamının sonraki yıllarında geri dönmedi. Bu nedenle Kyros, Sardeis'te bulunduğu sırada huzuruna kabul ettiği İon, Aiol ve Sparta elçileri dışında Batı Anadolu'yu yakından tanıma olanağına sahip olamadı. Onun hükümdarlığı döneminde Batı Anadolu kentleriyle her tür münasebet, Pers satrapları aracılığıyla kuruldu. Daha önce de söz etmiş olduğumuz gibi, Ege Denizi'nin doğu kıyılarındaki Yunan kentleri ve Yunan olmayan diğer kentler ya da halklar, II. Kyros tarafından tayin edilmiş olan generalleri tarafından fethedildi. Fetih sürecinin kaç yıl devam ettiği belli değil. Fakat sürecin birkaç yıldan daha fazla devam ettiğini düşünmek zor. Zira Ege dünyasının en güçlü hükümdarı olan Samos (Sisam) tiranı Polykrates'in Sardeis satrabı Oroites tarafından İÖ 522 yılında öldürülmüş olduğu bilgisi, bu tarihlerde Ege Denizi'nin doğu kıyılarının tamamen Pers otoritesine boyun eğmiş olduğu fikrini vermektedir. Fakat aynı şey Ege adaları için geçerli değildi. Zira Herodotos'un aktardığı bilgilere göre adalarda oturanların Perslerden bir korkusu olamazdı. Çünkü Fenikeliler, İÖ 539 yılı öncesine kadar Pers egemenliğine girmiş değillerdi ve Perslerin de kendi gemileri yoktu⁶¹. Ancak öyle görülüyor ki bazı adalar, bir saldırıya maruz kalmaksızın Pers hâkimiyetini tanımış olabilir. Herodotos'a göre Perslere teslim olan bu adalar, İonların meskûn bulunduğu adalardı. Zira ona göre Harpagos'a direnen kıyı bölgesindeki İonia kentlerinin nihayetinde teslim olmak zorunda kaldıklarını gören adalardaki İonia kentlerinin cesareti kırıldı ve bu yüzden onların çoğu, bir direniş sergilemeksizin Harpagos'a boyun eğdiler⁶². Ancak teslim olan bu adalarla ilgili bir isim listesi yok. Muhtemelen bunlardan ikisi Lesbos (Midilli) ile Khios'tu. Her iki ada halkı da kendilerine sığınan Paktiyas'ı haince Pers kralına teslim etmek istediler. Hatta bunlardan ikincisi karşı kıyıda Atarneus (Ağılkale/Dikili) karşılığında Paktiyas'ı Perslere teslim etmişti⁶³. Hystaspes'in halefi olarak Hellespontos Satraplığı'na tayin edilmiş olan Mitrobates'in Sardeis satrabı Oroites'e yönelik olarak “*Büyük Kralın imparatorluğuna*

---

⁶⁰ Herodotos, I.153.

⁶¹ Herodotos, I.143.

⁶² Herodotos, I.169; III. 96.

⁶³ Bk. Yukarıda dn 27 ve 29.

burnun dibindeki Samos (Sisam) adasını bile katamadın” diyerek onu kışkırtmasından⁶⁴ tahmin edileceği üzere en azından Hellespontos tarafındaki kıyı bölgesine yakın olan adaların Hystaspes ya da onun halefi olan Mitrobates tarafından Pers hâkimiyetine dâhil edilmiş olduğu düşünülebilir. Fakat Ege adalarının çoğu, hatta Samos ve Kyklad adaları gibi çok yakın olanlar bile I. Dareios’un tahta çıkmış olduğu tarihe kadar kesinlikle Pers hâkimiyetine girmiş değildi. Zira Herodotos, Thukidides ve Plutarkhos’un aktarmış olduğu bilgilere göre İÖ 538 yılında Ege adalarının en büyüklerinden birisi Samos’un tiranı Polykrates (İÖ 538-522), Kyklad adalarını ele geçirmiş, Ege’de bir deniz imparatorluğu kurmuş, hatta bugünkü Anadolu’nun Ege Denizi’ne kıyısı olan bazı yerleşmeleri de kendi egemenlik sınırları içine dâhil etmişti⁶⁵. İonia İsyanı çıkaran Miletos’lu Aristagoras’u isyan sürecine sokan gelişmeler de Kyklad adalarının Pers Krallığı’nın sınırlarına dâhil edilmek istemesiyle başlamıştı⁶⁶.

Sonuç

Lidya Krallığı’nın yıkılmasıyla birlikte ilk kez, Ege Bölgesi’nin bir kesimi, Ege dünyasından ya da bu dünyanın komşusu olmayan bir ülkeden gelen istilacı bir monarkın, yani Pers Kralı II. Kyros’un hâkimiyetine girdi. Pers Kralı II Kyros, Lydia Kralı Kroisos ile Pteria’da yapmış olduğu savaş öncesinde Halys Nehri’nin doğusunda kalan bugünkü Anadolu topraklarının önemli bir kesimine zaten sahipti. Anadolu’nun Trakya hariç geriye kalan kesimlerinin Pers hâkimiyetine bağımlı hale gelmesini ise Lidya Kralı Kroisos’u Sardeis’te yenice sağladı. Ancak Anadolu’nun Ege denizine kıyısı olan bölgelerinin Pers hâkimiyetini fiilen tanımalarını II. Kyros’un tayin ettiği generallerinin faaliyetleriyle oldu.

Ege dünyasından olmayan istilacı bir monark karşısında Batı Anadolu’daki Yunan kentlerinin birlik olma kabiliyetine sahip olmamaları, bu coğrafyada Pers istilasını kolaylaştıran faktörlerden en önemli olanıydı. Pers kralının ittifak teklifine Miletos’un olumlu yanıt vermesi bunun net örneğidir. Yunanlıların rüşvete düşkünlüğü ise Perslerin istilasında diğer etkili faktördü. Çözüm arayışı için yaptıkları Panionion Toplantısı’ndaki tartışmaların

⁶⁴ Herodotos, III. 120. Kaya 2016b, 245.

⁶⁵ Herodotos, III.39, 120, 125. Thukidides, I. 13.6; III. 104.2. Plutarkhos, *Perikles*, 26. Ayrıca bk. Kaya 2016a, 32 vd.

⁶⁶ Herodotos, V.30. Kaya 2012, 35.

II. Kyros Dönemi Batı Anadolu'da Pers Hâkimiyeti: Savaş, Direniş, Kaçış ve Teslimiyet

gündeminde bile Perslere karşı birleşerek savaşmak düşüncesi yoktu. Kaçmak, yani göç ederek başka ülkelere yerleşmek fikri, toplantıda en çok tartışılan oldu. Söz konusu toplantıdaki göç fikrini benimseyen iki İonia kenti Phokaia (Foça) ve Teos (Sığacık) yurtlarını terk etmeyi göze aldılar. Tüm bunlar, Ege dünyasındaki Yunanları yönetebilmenin anahtarının “Böl ve Yönet” (*divide et impera*) olduğunu Perslere öğretti. Pers istilasına karşı direnen kentler, Pers generaller tarafından askeri güçle teslim alındılar. Perslere karşı en fazla direnenler ise Yunan koloniciliğinin Ege dünyasında etkili olmadığı ve Lidyalıların ele geçirmeyi başaramadığı tek bölge Likya'ydı. Perslerin gemilerinin olmamasından dolayı adalar, İonların yaşadıkları yerler hariç, Pers hâkimiyetine girmedi.

Pers Kralı II. Kyros, İÖ 546 (ya da 545) yılında terk etmiş olduğu Lidya başkenti Sardeis'e yaşamının sonraki yıllarında geri dönmedi. Bu nedenle Kyros, Sardeis'te bulunduğu sırada huzuruna kabul ettiği İon, Aiol ve Sparta elçileri dışında Batı Anadolu'yu yakından tanıma olanağına sahip olamadı. Onun hükümdarlığı döneminde Batı Anadolu kentleriyle her tür münasebet, Pers satrapları aracılığıyla kuruldu.

BİBLİYOGRAFYA

Antik Edebi Kaynaklar

Aiskhylos, Persai (kullanılan metin: Aeschylus, vol.I: *Suppliant Maidens, Persias, Prometheus, Sevan against Thebes*, tansl. H.W. Smyth) Loeb. London 1922.

Herodotos, *Herodot Tarihi* (çev. M. Ökmen) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul 2004.

Homeros, *İlyada* (çev. A. Erhat & A. Kadir) İstanbul 1981.

Plutarkhos, *Perikles* (kullanılan metin: *Plutarch's Lives*, vol. III, tranl. B. Perrin) Loeb. London 1932.

Strabon, *Geographika* (=The Georaphy of Strabo, Vols. X-XIV, transl. H.L. Jones), Loeb. London 1961-1962.

Thukidides (kullanılan metin: Thucydides, vol.1, tranl. C.F. Smith) Leob. London 1956.

Ksenophon, *Kyroupeideia* (kullanılan metin: Xenophon, *Cyropaedia*, tranl. W. Miller, vols. I-II). Loeb. London 1914.

Modern Kaynaklar

Bakır, T. "Daskyleion (Tyaiy Drayahva) Hellespontine Phrygia Bölgesi Akhaemenid Satraplığı". *Anadolu/Anatolia* 25 (2003) 1-26.

Bean, G.E. *Eskiçağda Ege Bölgesi* (çev. İ. Delemen) Orion Yayınları. İstanbul 1995.

Briant, P. *From Cyrus to Alexander. A History of the Persian Empire* (tranl. P.T. Daniels) Winona 2002.

Brosius, M. *The Persians. An Introduction*. London-New York 2006.

Cahil, N.D. - J.H. Kroll, "New Archaic Coin Find at Sardeis" *Ameriacan Jornal of Archaeology*, 109 (2005), 589-617.

Cargill, J. "The Nabonidus Chronicle and the Fall of Lydia", *American Journal of Ancient History*, 2 (1977), 97-116.

Kuhrt, A. *Eskiçağda Yakınoğu- Yaklaşık M.Ö. 3000-330* (çev. D. Şendil) İstanbul 2013.

Highbaeger, E.L. "Theognis and the Persian Wars". *Transactions of the American Philological Association*, LXVIII (1937).

Huxley, G. "A Lydo-Median Treaty in Herodotos (I.74.3-4)". *Deltio* XII (1997) 9-11.

II. Kyros Dönemi Batı Anadolu'da Pers Hâkimiyeti: Savaş, Direniş, Kaçış ve Teslimiyet

Kaya, M. A. *Türkiye Tarihi ve Uygarlıkları. II: Türkiye'nin İlkçağ Tarihi ve Uygarlıkları. Pers Hâkimiyeti ve Hellenistik Dönem*. İzmir 2012.

Kaya, M.A. "Eski Yunan Arkaik Çağının Karizmatik Liderleri. Tiranlar". *Türkbilim Dergisi*, 20 (2016) 23-39.

Kaya, M. A. *Ege ve Yunan Tarihi. I. Tarih Öncesi Çağlardan Klasik Çağa Kadar*. Bilge Kültür Sanat Yay. İstanbul 2016b.

Melling, M. "Anatolia". Şurada: *The Cambridge Ancient History*. vol. IV (second edition, ed. J. Boardman, N.G.L. Hammond, vd.) Cambridge 2006. 211-233.

Olmstead, A.T. *History of the Persian Empire*. Chicago-London 1948.

Özyiğit, Ö. "1994 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları". *Kazı Sonuçları Toplantısı XVII* (1995) 1-27.

Roosevelt, Ch. H. *The Archaeology of Lydia from Gyges to Alexander*. Cambridge 2009.

Sarıkaya, S. "Babil Kuneiform Tabletleri ile Antik Kaynaklar Işığında Media, Lydia ve Küçük Asya Fatihisi Büyük Kyros", *Mediterranean Journal of Humanities* (=MJH) I/2 (2011) 195-211.

_____ "Daskyleion Dynasteslik Sistemi'nde Artabazos'un Rolü". *Olba* 23 (2015) 175-198.

Schmitt, R. "Die achaimanidische Satrapie Tayaiy Drayahya", *Historia* 21 (1972) 522-527.

Sevin, V. *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara 2001.

Walser, G. *Ships and Sea-power before the Great Persian War*. Leiden 1914.

J. Wieshöfer, J. "Greeks and Persian". Şurada: *A Companion to Archaic Greece* (ed. K.A. Raaflaab-H. van Wees) (2009) 162-186.